

Актуальні питання національної безпеки і оборони. Наука і оборона. 2019. № 2. С. 9–16.

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

4. Топольницький В. В., Тична Б. М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час». *Правова позиція.* 2019. № 4 (25). С. 91–99.

5. Важна К. А. Проблеми визначення поняття міжнародного злочину агресії у сучасному міжнародному праві. *Молодий вчений.* 2016. № 4.1 (31.1). С. 30–34.

Буличева Наталія Анатоліївна,

доцент кафедри публічного та приватного права Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук, доцент;

Грущенко Олена Анатоліївна,

доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАВИЧОК АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Практичні заняття (грец. *practicos* – діяльний) – форма навчального заняття, на якому педагог організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує уміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідно поставлених завдань. У структурі практичного заняття домінує самостійна робота студентів. Правильно організовані практичні заняття мають важливе виховне та практичне значення (реалізують дидактичний принцип зв'язку теорії з практикою) і орієнтовані на вирішення наступних завдань:

– поглиблення, закріплення і конкретизацію знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи;

- формування практичних умінь і навичок, необхідних в майбутній професійній діяльності;
- розвитку умінь спостерігати та пояснювати явища, що вивчаються;
- розвитку самостійності тощо [4].

Проводячи практичні заняття з навчальних дисциплін «Господарське право», «Інвестиційне право», «Страхове право» та «Основи економічної безпеки та ділової корпоративної розвідки» одним із питань у переліку тем, визначених робочою програмою навчальної дисципліни, які стосуються договорів (господарських, інвестиційних, страхових), є підготовка та проведення їх правової експертизи.

В нинішніх умовах воєнного стану, коли у сфері господарювання повсякчасно виникають практичні ситуації зриву виконання контрагентами взятих на себе зобов'язань через незалежні від них обставини, пов'язані з повномасштабною військовою російською агресією, актуальним вбачаємо приділення окремої уваги під час проведення практичних занять навичкам аналізу економіко-правового та фінансового стану підприємства, ризиків його діяльності у форс-мажорних обставинах (обставинах непереборної сили, в тому числі карантину, загальної військової мобілізації, військових дій, надзвичайного стану тощо) та формуванню практичних вмінь включення відповідних форс-мажорних застережень до змісту будь-яких господарських договорів, включаючи інвестиційні та страхові.

Згідно із Законом України «Про торгово-промислові-палати України» від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР, форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами. До таких обставин належать епідемії, війни або збройні конфлікти, воєнні дії, теракт, революція, захоплення підприємств, страйки, аварії, пожежі, вибухи, обмеження експорту й імпорту, стихійні лиха та інше.

Форс-мажорними можуть бути визнані також обставини, які не зазначені в переліку, наведеному в Законі «Про торгово-промислові-палати України», проте відповідають критеріям форс-мажорних обставин, не суперечать законодавству та узгоджені сторонами у договорі як такі, що звільняють їх від цивільно-правової відповідальності [3].

Зазвичай в договорах, зокрема господарських, інвестиційних, застереження про форс-мажор має не лише формальний характер. З нього має бути зрозуміло: протягом якого часу сторона, яка не може виконати зобов'язання через обставини непереборної сили, повинна повідомити про це іншу сторону; який порядок та в якій формі має бути здійснене таке повідомлення; які наслідки неповідомлення іншої сторони про випадок форс-мажору; яким чином необхідно підтверджувати факт настання обставин непереборної сили. Тож під час укладення договору сторонам варто окрім обставин, які вважаються форс-мажорними, передбачити в договорі також детальну процедуру (телефонний дзвінок, месенджер, електронна пошта, офіційний лист та ін.) інформування іншої сторони про настання таких обставин, а також передбачити наслідки недотримання цієї процедури [1].

Також, при укладенні договору сторони мають право самостійно визначити, при настанні яких обставин вони будуть звільнені від відповідальності за їх невиконання. Статтею 219 Господарського кодексу України закріплено, що сторони можуть передбачити певні обставини, які через надзвичайний характер є підставою для звільнення сторони від господарської відповідальності у випадку порушення зобов'язання через дані обставини, а також порядок засвідчення факту виникнення таких обставин [2].

Слід зазначити, що сам по собі факт існування обставини (виникнення пожежі, загроза епідемії, стихійне лихо, карантин та інші) не є форс-мажором. Така обставина стане форс-мажором тільки в разі, якщо особою буде доведена неможливість виконання внаслідок цього передбачених умовами договору зобов'язань.

Другим важливим моментом, є те, що існування форс-мажорних обставин звільняє сторону договору від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання, однак не звільняє від обов'язку виконати це зобов'язання після припинення форс-мажору.

Протягом практичного заняття до студентів можна довести інформацію про формулювання конкретних умов, на зразок наступних:

«1. Сторони звільняються від відповідальності за часткове або повне невиконання зобов'язань по даному Договору, якщо це невиконання стало наслідком обставин непереборної сили, таких як пожеар, повінь, землетрус, страйк, ембарго, військові

дії, надзвичайний стан, карантин, розпорядження державних органів, а також інших, що не залежать від волі Сторін обставин і якщо ці обставини безпосередньо вплинули на виконання даного Договору. При цьому виконання зобов'язань за Договором відсувається відповідно до часу, на протязі якого діяли відповідні обставини і їх наслідки.

2. Сторона, для якої створилася неможливість виконання зобов'язань за цим Договором, зобов'язана про настання вищевказаних обставин не пізніше 10 (десяти) календарних днів з моменту їх настання, у письмовій формі, повідомити іншу сторону. Таке ж повідомлення виконується і при припиненні дії зазначених обставин. Належним доказом наявності зазначених вище обставин та їх тривалості буде служити свідоцтво Торгово-промислової палати країни Покупця або Продавця відповідно.

3. Несвоєчасне повідомлення про обставини непереборної сили позбавляє відповідну Сторону права посилається на них в майбутньому.»

Підсумовуючи вищезазначене, слід підкреслити нагальну необхідність в умовах сьогодення приділенню уваги на практичних заняттях з навчальних дисциплін «Господарське право», «Інвестиційне право», «Страхове право» та «Основи економічної безпеки та ділової корпоративної розвідки» формуванню у студентів навичок включення відповідних форс-мажорних застережень до змісту господарських, страхових, інвестиційних договорів, а результативність такого заняття цілком і повністю буде залежати як від повноти і якості проведених підготовчих заходів викладача, так і від методики його проведення.

Список використаних джерел

1. Аналітичні матеріали офіційного сайту компанії DLF attorneys-at-law URL: <https://dlf.ua/>

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18. № 19–20. № 21–22. Ст. 144.

3. Про торгово-промислові-палати України: Закон України від 2 груд. 1997 р. № 671/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 13. Ст. 52.

4. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: Кондор, 2011. 628 с. URL: https://pidru4niki.com/16740216/pedagogika/praktichni_zanyattya_metodika_pidgotovki_provedennya.